

VLADAS ŽUKAS

1925 04 18–2014 03 26

Nuotr. autorė Ona Pajedaitė

Vidurio Lietuvos – Kėdainių apskrities Baisogalos valsčiaus (dabar – Radviliškio rj.) Pakiršinio kaimo ūkininkų Onos Liaudanskaitės ir Jono Žuko šeimoje. Pokariu rašytose autobiografijose nurodydavo: mažžemio valstiečio šeimoje, ir mes žinome, kad kitaip rašyti nebuvo galima. Mokėsi Sidabravo ir Baisogalos pradžios mokyklose ir Šeduvos gimnazijoje, jos nebaigęs 1944–1945 m. dirbo Merkinės rajono (dabar Varėnos rj.) Ulčičių-Gudelių pradžios mokyklos vedėju mokytoju. Ten atsidūrė vengdamas mobilizacijos į raudonąją armiją: mokytojų neliesdavo. Iš miškų krašto vadavosi gavęs Kauno mokytojų seminarijos bibliotekininko-sąskaitininko pareigas ir mokydamasis Kauno suaugusiųjų gimnazijoje (1945–1946). Įgijęs brandos atestatą, Kauno Vytauto Didžiojo universitete studijavo lietuvių literatūrą (1946–1949). Studijuodamas duonai prisidurdavo iš nedidelio Žemesniųjų tarnautojų mažaraščių ir beraščių kursų dėstytojo atlyginimo. Reformuojant Kauno universitetą, 1949–1951 m. studijas tęsė Vilniaus valstybinio universiteto Istorijos-filologijos fakultete, įgijo lietuvių kalbos ir literatūros specialybės diplomą. Filologiją studijoms rinkosi neatsitiktinai: iš vaikystės linko prie knygų ir skaitymo. Jau paauglystės metais turėjo pusantrą šimto knygų ir atliko pirmąją bibliografo užduotį – jas suregistravo. Nuo 1951 m. rugpjūčio paskiriamas Istorijos-filologijos fakulteto Lietuvių literatūros katedros dėstytoju, tačiau šias pareigas ėjo neilgai. Sulaukęs pasiūlymo, kvietimą priėmė ir nuo 1952 m. rugsėjo pirmosios tapo ką tik įkurtos

Su Profesoriumi atsisveikinome Antakalnio kalvose atskubančio pavasario vidudienį. Artimieji ir kolegos su viltimi laukė Jo 90-ojo gimtadienio, tačiau lemtis visus aplenkė. Užuojautą dėl Vilniaus universiteto profesoriaus emerito habilituoto daktaro Vlodo Žuko netekties paskelbė šalies vadovai. Jis buvo gerai ir toli matomas. Savo Alma Mater velionis skyrė daugiau kaip 40 metų. Jų kroniką gana išsamiai atspindi Universiteto archyve laikoma asmens byla. Būsimasis profesorius gimė

Bibliotekininkystės katedros vyresniuoju dėstytoju. Taip savo likimą iki paskutinės gyvenimo dienos susiejo su šalies istorijoje naujomis aukštosiomis bibliotekininkystės, bibliografijos ir informacijos studijomis bei mokslu. Šioms mokslo šakoms diferencijuojantis ir savarankiškėjant, ėjo Bibliotekininkystės ir mokslinės informacijos, Mokslinės informacijos, Knygotyros katedrų docento ir profesoriaus pareigas.

Su reikšmingesnėmis akademinės institucijos administracinėmis pareigomis prasilenkė. Tai lėmė ne nuo jo priklausančios sovietmečio aplinkybės. Tik nuo 1962 m. neilgai ėjo laikinas, 1964–1967 m. – etatinės Bibliotekininkystės katedros vedėjo docento pareigas. Vladas Žukas buvo pirmasis, kuris Lietuvoje 1960 m. įgijo šių mokslų daktaro (tada vadinto filologijos mokslų kandidato) laipsnį, 1972 m. apgynė disertaciją, bet tik 1974 m. Vyriausioji atestacinė komisija Maskvoje už ją suteikė habilituoto daktaro (tada filologijos daktaro) laipsnį. Dirbo labai produktyviai, disertacijas rengė intensyviai. Pirmajai užbaigti pasinaudojo metine aspirantūra, antrajai – vyr. mokslinio darbuotojo etatu, atsisakydamas katedros vedėjo pareigų. Profesūros laukė ilgokai – iki 1980 metų. Buvo pašalinių trukdžių. Per visą akademinio darbo laikotarpį gyvenimui ir profesinei veiklai kartu su kolegomis parengė daugiau kaip du tūkstančius aukštos kvalifikacijos specialistų, ugdė būsimočius mokslininkus. Daugiausia dėstė bibliografijos, susipynusius su knygotyra, kursus. Kaip pedagogas, Profesorius su atsidavimu vadovavo Studentų mokslinės draugijos būreliams, čia dirbo atsakingai, taktiškai ir daug daugiau, negu to reikalavo pareigos. Šių eilučių autorius su dėkingumu pamena Profesoriaus lydimų studentų lankymąsi muziejaininko prof. Pauliaus Galaunės, dailininko Kazio Šimonio, Vinco Kisarausko ir kitų meno bei kultūros žmonių namuose ir dirbtuvėse. Vilniaus lietuvių knyginkystės veteranės Marijos Šlapelienės butą palikome apdovanoti 1918 metais atgimstančios Lietuvos informaciniais leidiniais ir senosios išėivijos spaudos relikvijomis. Profesorius įžvalgiai ir taktiškai padėdavo jauniems dėstytojams. Siūlydavo temas disertacijoms, tačiau jų rengimui vadovauti teko retai. Ne dėl to, kad tokių pareigų vengė. Humanitarinių mokslų disertacijų vadovai, ypač Istorijos fakultete, buvo parenkami. Iš aspirantų daktare tapo tik Audronė Glosienė, kuri vėliau ėjo Komunikacijos fakulteto Bibliotekininkystės katedros vedėjos profesorės ir Vilniaus universiteto bibliotekos generalinės direktorės pareigas.

Profesoriaus kūrybingumas ir darbštumas buvo stebėtinas. Jo personalinėje rodyklėje (1985 m., tęsinys – 2005 m.) užregistruota daugiau kaip 800 publikacijų. Tačiau bibliografija tuo dar nesibaigia: ji laukia reikšmingo papildymo. Profesorius iš viso parengė ir išleido per dvidešimt knygotyros ir bibliografijos mokslo veikalų, parašė kelias atsiminimų knygas. Aukšto įvertinimo šalyje ir užsienyje sulaukė monografijos *Lietuvių bibliografijos istorija* (1983), *Marijos ir Jurgio Šlapelių lietuvių*

knygynas Vilniuje (2000), studija *Lietuvių knygotyros bruožai* (1989). Fundamentali, kone visą brandžiausios mokslinės veiklos amžių rašyta biografinė monografija apie pirmtaką – bibliografijos ir knygos istorijos tyrėją Vaclovą Biržišką *Gyvenimas knygai* pasirodė 2012 metais. Be dėstytojo ir mokslininko pareigų, ėjo ir įvairias visuomenines pareigas. Profesorius buvo tęstinių mokslo darbų „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“ (t. 5–7, 1967–1969) ats. redaktorius, „Knygotyros“ (t. 1–17, 1985–1991) ir nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos redaktorių kolegijos narys, Universiteto pedagogikos mokslinių laipsnių teikimo tarybos narys ir sekretorius, Universiteto mokslinės bibliotekos tarybos narys, vadovavo bibliografijos-knygotyros metodinei komisijai, Lietuvos savanoriškos knygos bičiulių draugijos Vilniaus knygos mėgėjų Martyno Mažvydo klubui ir iš pašaukimo parengė bei paskelbė studiją *Bibliofilija praeityje ir dabar* (1979). Su „Žinijos“ draugijos kelialapiu ir be jo visuomenei skaitė paskaitas turbūt visuose Lietuvos miestuose ir tolimuose jos kampeliuose, pirmiausia neaplenkdamas bibliotekų. Akademinių atestacijų progomis rašytose ataskaitose minimi įvairūs kiti įpareigojimai.

Puoselėjo prasmingus pomėgius, buvo uolus gražios ir taisyklingos lietuvių kalbos bei literatūros patriotas, žavėjosi lietuvių daile. Jis paliko unikalią XX amžiaus tapybos ir grafikos kolekciją, kuri nesavanaudiškai dešimtmečiais buvo atverta pažinti ir mėgautis kiekvienam, kas peržengė namų slenkstį. Velionio nuopelnai nacionalinei kultūrai kiek reikšmingiau buvo įvertinti tik nepriklausomoje Lietuvoje – Kalbos („Felicijos“) premija (2004), kolegų siūlymas apdovanoti valstybiniu ordinu liko neišgirstas. Sovietmečiu už ilgametį pedagoginį darbą ir sėkmingą mokslinę tiriamąją veiklą kartą buvo apdovanotas LSSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos garbės raštu, artėjant SSRS saulėleidžiui – tokios pat sąjunginės ministerijos ženkliuku „Už puikius darbo pasiekimus“. Dėl kuklių apdovanojimų niekada nesiguodė ir jų net neprisimindavo. Dirbo ir kūrė ne dėl jų. Gaila, vadovams pristigus supratingumo, buvo priverstas be laiko palikti Universitetą (1992). Tai išgyveno skaudžiai, nors vėliau dėl šio žingsnio nesigailėjo. Į nuošalę nesitraukė, sėkmingai tęsė mokslinius tyrimus ir mėgavosi kad ir mažiausiais gyvenimo džiaugsmiais, savo bei kolegų pasiekimais. Bibliotekose ir Universitete Jį sutikdavome iki pat 2014-ųjų pavasario.

Atsisveikinimo valanda Antakalnio kalvose paženklino svarbų komunikacijos ir informacijos mokslų tarpsnį, kuris galėtų būti pavadintas profesoriaus Vlodo Žuko vardu.

D o m a s K a u n a s